

ЎТМИШГА НАЗАР

3-МАХСУС СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-3

LOOK TO THE PAST

SPECIAL ISSUE-3

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

«Ўтмишга назар» илмий журнали таҳририй маслаҳат кенгаши
редакционный совет научного журнала «Взгляд в прошлое»
Editorial board of the scientific journal Looking into the past

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори,
профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари
университети

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Кебадзе Мадонна
тарих фанлари доктори, Телави
давлат университети, Грузия

Аширов Адхам Азимбаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Агзамова Гулчехра Азизовна
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Бурдишвили Майя
тарих фанлари доктори, Телави
давлат университети, Грузия

Кожакеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика
университети, Қозоғистон

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори,
Тошкент кимё - технология институти

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Ширванова Тарана Амирага кызы
тарих фанлари номзоди, доцент
Азербайжон давлат
иқтисодиёт университети

Гоффоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд давлат университети

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори, профессор,
Қариш муҳандислик-иқтисодиёт
институти

Теймураз Ахалмосулишвили
профессор, Телави давлат
университети, Грузия

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори, профессор,
Тошкент давлат техника университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Абдуллаева Яхшибека Атамуратовна
тарих фанлари доктори, доцент
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари доктори
Ўзбекистон Республикаси
Фанлар академияси

Маҳкамova Надира Раҳмановна
тарих фанлари доктори, профессор,
Тошкент ахборот технологиялари
университети

Ерметов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Джоробекова Айнуэр Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Дипломатия академияси,
Қозоғистон Республикаси

Раҳмонкулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Расулов Абдуллажон Нуриддинович
тарих фанлари доктори, профессор
Наманган давлат университети

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори, профессор
Санкт-Петербург Тарих институти

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори, профессор
Давлат тарихи институти, Қозоғистон

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори, профессор
Ал-Фаробий номидаги Қозоғистон
Миллий университети, Қозоғистон

Хайдаров Муродилла Махмудалиевич
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети

Алиева Лале
тарих фанлари доктори,
Озарбайжон давлат университети

Санпова Камола Давляталиевна
тарих фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори,
Догистон мустақил университети

Иноятowa Диларам Маниглиевна
Тарих фанлари доктори (DSc)
Ўзбекистон Миллий университети

Одилов Абдор Анварович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Толибоева Нодира Одилжоновна
Тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD)

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

1. Сайпулла Турсунов СУРХОН ВОҲАСИДА СОВЕТ РЕЖИМИНИНГ ЎРНАТИЛИШИ.....	10
2. Раҳбар Холиқова РОССИЯ ИМПЕРАТОРЛИГИ СИЁСИЙ АГЕНТЛИГИНИНГ БУХОРО АМИРЛИГИДАГИ ФАОЛИЯТИ ТАРИХИДАН.....	20
3. Лалихон Мухамеджанова XIX АСРНИНГ ОХИРИ XX АСР БОШЛАРИДА ЖАДИДЧИЛИКНИ ВУЖУДГА КЕЛИШИ ВА УНИНГ МИЛЛИЙ УЙҒОНИШ ҲАРАКАТИ СИФАТИДАГИ МОҲИЯТИ..	32
4. Барно Убайдуллаева ЎЗБЕКЛАРНИНГ РЕПРОДУКТИВ ОРИЕНТАЦИЯСИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР ВА УНИНГ БОЛА ТАРБИЯСИГА ТАЪСИРИ (XX АСРНИНГ ИККИНЧИ ЯРМИ XXI АСР БОШЛАРИ).....	47
5. Дилдора Алиназарова УРУШДАН КЕЙИНГИ ЙИЛЛАРДА ФАРҒОНА ВОДИЙСИ ДАВРИЙ НАШРИЁТ ТИЗИМИДАГИ ТАРКИБИЙ ЎЗГАРИШЛАР.....	59
6. Қаҳрамон Алманов, Илҳом Жураев XX - XXI АСР БОШЛАРИДА МИРЗАЧЎЛ ВОҲАСИ АҲОЛИСИНИНГ ХЎЖАЛИК ТУРМУШ ТАРЗИ ВА МОДДИЙ МАДАНИЯТИ.....	68
7. Қаҳрамон Алманов ЖИЗЗАХНИНГ ХОНЛИКЛАР ДАВРИДАГИ АҲАМИЯТИ ВА МАНБАЛАРДА ЁРИТИЛИШИ.....	76
8. Жамшид Адиллов АЛЕКСАНДР БЕКОВИЧ-ЧЕРКАССКИЙНИНГ ХИВА ХОНЛИГИГА ЮРИШИ РОССИЯЛИК ШАРҚШУНОСЛАР ТАДҚИҚОТЛАРИДА.....	82
9. Дилзода Алимкулова ЎЗБЕКИСТОН ТАСВИРИЙ САНЪАТИГА НАЗАР.....	89
10. Fazilat Akramova FARG'ONA VODIYSIDA YENGIL SANOATNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI TARIXI.....	95
11. Мурот Алланазаров БУТУНБУХОРО МАРКАЗИЙ ИЖРОИЯ ҚЎМИТАСИ ВА МИЛЛИЙ РАҲБАР АРБОБЛАР ФАОЛИЯТИ.....	100
12. Гулмира Азаматова ЎЗБЕКИСТОНДА АҲОЛИ МИГРАЦИЯСИ ҲАРАКАТЛАРИ МАСАЛАЛАРИ ВА МИГРАНТЛАР ФАОЛИЯТИ ТАҲЛИЛИ.....	106
13. Sayyora Atadjanova, Sevar Gaibnazarova ЎЗБЕКИСТОНДА ТУРИЗМНИНГ ЯНГИ ТУРЛАРИНИ РИВОЖЛАНИШИ.....	112
14. Aloxunov A.A. ANDRONOVO MADANIYATINING O'RTA OSIYO CHORVADOR JAMOALARINING MODDIY MADANIYATDA AKS ETISHI.....	119
15. Раҳматжон Арслонзода ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА АРХИВ ИШИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	124

16. Шерзод Абдужаббаров ИННОВАЦИОН ТАЪЛИМНИ РИВОЖЛАНТИРИШ СОҲАСИДА КОРЕЯ РЕСПУБЛИКАСИ ВА ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ЎРТАСИДА ҲАМКОРЛИК.....	133
17. Ravshan Abduzohirov, Matluba Jo`rabekova O'ZBEKLARDA BOLA TUG'ILISHI BILAN BOG'LIQ IRIM-SIRIM MAROSIMLAR VA ULARNING TARIXIY TARAQQIYOTIDAGI O'ZIGA XOSLIKLAR.....	147
18. Жалолиддин Аннаев ТАРМИТА-ТЕРМИЗ БУДДАВИЙЛИК МАДАНИЯТИ.....	155
19. Аннаева Зарифа ЎЗБЕКИСТОНДА ЭКОЛОГИК МУАММОЛАР ВА УНИНГ ЕЧИМИ БОРАСИДАГИ ҲАРАКАТЛАР.....	163
20. Сардор Аҳмедов СУРХОНДАРЁ ТОЖИКЛАРИНИНГ АНЪАНАВИЙ КИЙИМЛАРИ.....	168
21. Манзурахон Балтабаева ЭРТА ТУРМУШ ВА ЭРТА ТУҒРУҚНИНГ САЛБИЙ ОҚИБАТЛАРИ (Африка, Жанубий Осиё давлатлари ва Ўзбекистон мисолида).....	174
22. Turon Babaraximov, Kamolaxon Abduraxmonova SIYOSIY MANSUBLIK TUSHUNCHASINING PAYDO BO'LISHI VA MAZMUNI.....	181
23. Назокат Бозорова ТАРИХ ДАРСЛАРИДА ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИГА ОИД МАНБАЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ УСУЛЛАРИ.....	186
24. Элбек Ботиров МАРКАЗИЙ ОСИЁ БОЖХОНА ИШИ ЭВОЛЮЦИЯСИ: САВДО ЙЎЛЛАРИ, НАЗОРАТ МАСКАНЛАРИ ВА БОЖ ЙИГИМЛАРИ ТАРИХИДАН.....	192
25. Габриэльян С.И. БРИТАНИЯНИНГ ТАМАКИ МОНОПОЛИЯСИ ВА XIX АСРНИНГ ОХИРИДА ЭРОНДА МИЛЛИЙ-ОЗОДЛИК КУРАШИ БОШЛАНИШИ.....	199
26. Санжарбек Давлетов, Зухра Ражабова ХОРАЗМ ВОҲАСИДАГИ ТАРИХИЙ-МАДАНИЙ МЕРОС ОБЪЕКТЛАРИ – ТУРИСТИК САЛОҲИЯТНИ ОШИРИШ ОМИЛИ СИФАТИДА.....	211
27. Нилуфар Джураева МАЪРИФАТПАРВАР ЖАДИДЛАРНИНГ ХОТИН-ҚИЗЛАР МАСАЛАСИДАГИ ҚАРАШЛАРИ.....	220
28. Отабек Дуланов СУРХОН ВОҲАСИ ЖУЗЛАРИНИНГ АНЪАНАВИЙ ТАОМЛАРИ.....	226
29. Расулжон Дусчанов ЎЗБЕКИСТОН ССР ДА СОЛИҚЛАРНИНГ БАЪЗИ ТУРЛАРИ.....	232
30. Хуршид Жуманазаров ТАБИБЛАРНИНГ ЎЗБЕК ХАЛҚ ТАБОБАТИДАГИ ЎРНИ.....	239
31. Камола Жураева ЎЗБЕКИСТОННИНГ ТАШҚИ СИЁСАТ АЛОҚАЛАРИ: ТАРИХ ВА ЗАМОНАВИЙЛИК.....	246

32. Зоиржон Ёдгоров ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТ СОҲАСИДА ЯНГИ МЕЪЁРИЙ-ҲУҚУҚИЙ ҲУЖЖАТЛАРНИНГ ҚАБУЛ ҚИЛИНИШИ ВА УНДАН КЎЗЛАНГАН МАҚСАДЛАР.....	254
33. Zebiniso Zaynabidinova AKADEMIK SAYERA SHARAFOVNA RASHIDOVANING ILMIY FAOLIYAT DAVRIDAGI ILK ISHLARI (1967-1985).....	267
34. Мухаммаджон Исамиддинов ҚАДИМГИ МАРҒИЁНА ВА БАКТРИЯ ҲУДУДИДАГИ ЯЗ-П АРХЕОЛОГИК КОМПЛЕКСЛАРИНИ ДАВРЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....	271
35. Абдуғаппор Инсопов ЎЗБЕКИСТОНДА НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИНИ ШАКЛЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШ ТАРИХИ.....	277
36. Elyorjon Karimov O'ZBEKISTONDA IKKINCHI JAHON URUSHI YILLARI DAVRIDA EVAKUATSIYA QILINGAN SANOAT KORXONALARI ISHINING TASHKIL ETILISHI.....	286
37. Сайёра Мирсоатова ҚОПЧИҒОЙ УСТАХОНАСИ МУСТЪЕ ДАВРИ КОМПЛЕКСИНИНГ МАДАНИЙ-ДАВРИЙ ХОСЛИГИ ҲАҚИДА.....	292
38. Ғайрат Мамаражабов ЎЗБЕК ҲУНАРМАНДЛАРИНИНГ МИЛЛИЙ КИЙИМЛАРНИ ЯРАТИШДАГИ ФАОЛИЯТИ.....	298
39. Салимахон Мадьярова ТУРКИСТОН ОЛИМЛАРИ ТУРМУШНИНИ ЯХШИЛАШ КОМИССИЯСИ.....	304
40. Олтиной Масалиева ЯПОНИЯ ДАВЛАТИДА БУХОРО ХОНЛИГИ ТАРИХИГА ҚИЗИҚИШ.....	312
41. Рахмон Мухаммадиев ЛИДЕР ШАХС ФЕНОМЕНИ ВА УНИНГ ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДА ТУТГАН ЎРНИ.....	316
42. Олтиной Масалиева САЙИД МУҲАММАД НОСИР ВА УНИНГ ЎЗБЕКИСТОНДА САҚЛАНАЁТГАН ҚЎЛЁЗМАЛАРИ.....	322
43. Дилмурод Маллаев СУРҲОН ВОҲАСИ УЙ-ЖОЙЛАРИ: ТАРИХИЙ АНЪАНАЛАР.....	326
44. Орифхужа Муминов ҚАДИМ ВА ИЛҚ ЎРТА АСРЛАРДА КЕШ ВОҲАСИНИНГ АРХЕОЛОГИК ЎРГАНИЛИШ ТАРИХИ.....	332
45. Дилдора Мўсинова МУСОХОНХОЖА ДАҲБЕДИЙНИНГ "БАДР УЛ-АСРОР ВА САНАД УЛ-АБРОР" АСАРИ ҲАҚИДА.....	339
46. Темур Мўминов ИБРОҲИМ МЎМИНОВ ВА УНИНГ ДАВРИ.....	343

47. Акмал Мухаммадиев ПАЛЕОЛИТШУНОСЛИКДА ХОМ-АШЁДАН ФОЙДАЛАНИШ СТРАТЕГИЯСИНИ ЎРГАНИЛИШИ (МЕТОДОЛОГИК ТАҲЛИЛ).....	353
48. Абдикамил Нарбеков ДИНИЙ ФУНДАМЕНТАЛИЗМ ВА ЭКСТРЕМИЗМГА ҚАРШИ КУРАШ МУАММОЛАРИ.....	359
49. Бахтиёр Назиров МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТ СОҲАСИДА АМАЛГА ОШИРИЛГАН ИСЛОҲОТЛАРНИНГ ТАРИХИЙ ТАҲЛИЛИ.....	366
50. Аслиддин Ортиқов ЎЗБЕК КИНЕМАТОГРАФИЯСИНИНГ ЗАМОНАВИЙ ЖАРАЁНИ: САНЪАТ ЁКИ САНОАТ ТУРИ СИФАТИДА.....	372
51. Аҳмаджон Оринов СЦЕНОГРАФИЯДА ЁРУҒЛИКНИНГ АҲАМИЯТИ.....	377
52. Хабибжон Олимжонов ТУРКИСТОН ЎЛКА ВИЛОЯТЛАРИДА КУТУБХОНАЛАРНИНГ ОЧИЛИШИ.....	382
53. Икромиддин Остонакулов, Тўлғаной Маматкулова XIX АСР ФАРҒОНА ВОДИЙСИ ТАРИХИНИ ЎРГАНИШДА РОЖИЙ МАРҒИНОНИЙ МЕРОСИНИНГ ЎРНИ.....	392
54. Зумрад Рахмонкулова БУХОРО АМИРЛИГИ ВА УСМОНИЙЛАР ДАВЛАТИ ЎРТАСИДАГИ ДИПЛОМАТИК МУНОСАБАТЛАР ТАРИХИДАН (XVIII-XIX АСР БОШЛАРИДА).....	397
55. Хасанбой Рахматиллаев ТУРКИСТОНДА XIX АСРНИНГ ИККИНЧИ ЯРМИДАГИ ЭТНИК ЖАРАЁНЛАР.....	407
56. Одинахон Рахманова ОЛИМХОН САЛТАНАТИ ТАРИХИДАН: ШАЙХ ВА СЎФИЙЛАРГА ИШОНЧСИЗЛИК.....	413
57. Хасанбой Рахматиллаев МАРКАЗИЙ ОСИЁНИНГ ҚАДИМГИ ДАВР ЭТНИК ТАРИХИНИ ЁРИТИШДАГИ АЙРИМ МУАММОЛИ МАСАЛАЛАР ВА УСУЛЛАРГА ДОИР.....	418
58. Хайрулла Рахматов БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми – XX аср бошлари).....	424
59. Muhiddin Rajabov O'RTA OSIYODA MILLIY-HUDUDIIY CHEGARALANISHNING O'TKAZILISHI: MAQSAD, MOHIYAT VA OQIBAT (XORIJ TADQOQOTCHI OLIMLARI NIGOHIDA).....	430
60. Maftuna Rajabova TOLERANTLIK FENOMENINING TARIXIY – NAZARIY TAHLILI.....	437
61. Саломова Л.И. ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ АРХИВИДА САҚЛАНАЁТГАН ТУРКИСТОН АССР ТАРИХИГА ОИД ҲУЖЖАТЛАР ТАҲЛИЛИ.....	446

62. Ойдина Сатимова ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИДАГИ ТУРКИСТОНЛИК АСИРЛАР ТАҚДИРИДАН.....	452
63. Равшан Сиддиқов ЎЗБЕКИСТОН ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИНГ ИСЛОҲ ҚИЛИШНИ ЗАМОНАВИЙ ХОРИЖИЙ ТАРИХШУНОСЛИГИ.....	459
64. Хуршида Тиллаходжаева ФУҚАРОЛИКНИ РАСМИЙЛАШТИРИШ БЎЛИМЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ БЎЙИЧА ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ ЧОРА-ТАДБИРЛАР (УЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ, УЛАРНИ ЯРАТИЛИШИДАГИ МУАММОЛАР) ХУСУСИДА.....	466
65. Рўзикул Толибов, Санобар Толибова ЎЗБЕКИСТОННИНГ ЖАНУБИ-ШАРҚИЙ ОСИЁ МАМЛАКАТЛАРИ БИЛАН МАДАНИЙ-ГУМАНИТАР АЛОҚАЛАРИ.....	475
66. Равшан Турсунов ХІХ АСРНИНГ 2 ЯРМИДА ТУРКИСТОН ЎЛКАСИДА СОДИР БЎЛГАН ҚУМ ВА ЧАНГ БЎРОНЛАРИ ТАРИХИГА НАЗАР.....	482
67. Икромжон Умаров КЎҲИТАНГТОҒ ҚИШЛОҚЛАРИДА ЁМҒИР ЧАҚИРИШ МАРОСИМЛАРИНИНГ ЎТКАЗИЛИШИ.....	493
68. Анвар Уроқов ЎЗБЕКИСТОН РАНГТАСВИР САНЪАТИГА ОИД АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР.....	503
69. Мавлюда Файзуллаева АНЪАНАВИЙ ТАОМЛАНИШ ВА ТРАНСФОРМАЦИОН ЖАРАЁНЛАР.....	508
70. Мавлон Эргашев ЧАҒОНИЁННИНГ ЎРТА АСРЛАР ШАҲАРЛАРИ.....	515
71. Хайрулла Қобилов СУРХОНДАРЁ ОКРУГИДА ЖАМОАЛАШТИРИШ ДАВРИДАГИ ОММАВИЙ ҚАТАҒОНЛИКЛАР.....	522
72. Ra'no Mamirjonovna XALQ TA'LIMI TIZIMIDAGI BOLSHEVISTIK SIYOSAT: MILLIY MAORIF TIZIMI VA TA'LIMDA SOVET MODELINI TATBIQ QILINISHI.....	528
73. Ислон Қаршиев ЖАНУБИЙ ЎЗБЕКИСТОН ҚЎНҒИРОТЛАРИ.....	533
74. Давлат Қудратов ҚАДИМГИ ДАВР ШАҲАРЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШ ГЕНЕЗИСИ ТАҲЛИЛЛАРИ.....	539
75. Қахрамон Шоназаров УЧИНЧИ РЕНЕССАНС ПОЙДЕВОРИНИ ҚУРИШДА ЁШЛАР ИЖТИМОИЙ ФАОЛЛИГИНИ ОШИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....	551
76. Ғайрат Хамраев БУҲОРО АМИРЛИГИНИ ТАШКИЛ ЭТГАН МИЛЛИЙ-ЭТНИК ГУРУҲЛАР ХУСУСИДА (ТОЖИКЛАР МИСОЛИДА).....	556

77. Суннатилла Ҳамраев, Мадина Адилова СОВЕТ ТАРИХШУНОСЛИГИДА БУХОРО АМИРЛИГИ ВА РОССИЯ ИМПЕРИЯСИ ЎРТАСИДАГИ ДИПЛОМАТИК МУНОСАБАТЛАР ТАРИХИ (XX АСРНИНГ 60–80 ЙИЛЛАРИ).....	563
78. Феруза Ҳасанова ЎЗБЕКИСТОНДА УЧИНЧИ РЕНЕССАНС ДАВРИДА ХОТИН-ҚИЗЛАРНИНГ ИЖТИМОИЙ-СИЁСИЙ ФАОЛЛИГИ.....	570
79. Akmaljon Xoldarov NEMISLARNING O'RTA OSIYOGA KIRIB KELISHI (FARG'ONA VODIYSI MISOLIDA).....	575
80. Нодирбек Момунович Ҳамаев АНВАР ПОШШОННИНГ ШАРҚИЙ БУХОРОДА СОВЕТ ҲУКУМАТИГА ҚАРШИ КУРАШИ (матбуот материаллари асосида).....	581
81. Иброҳим Хидиров ҚАДИМГИ СУҒДНИНГ МАРКАЗИЙ ОСИЁ МИГРАЦИЯ ТИЗИМИДАГИ ЎРНИ.....	586
82. Урол Худойкулов ЎЗБЕКИСТОННИНГ ЖАНУБИЙ ВИЛОЯТЛАРИДА САНОАТНИНГ БИР ТОМОНЛАМА ТАРАҚҚИЁТИ: МАСАЛАЛАРИ МУАММО ВА ЗИДДИЯТЛАР (XX аср 70- 80 йиллар асосида).....	593
83. Тўлқин Худойкулов ХИВА ИНОҚЛАРИНИНГ МАРКАЗИЙ ВА МАҲАЛЛИЙ БОШҚАРУВ ТИЗИМИ. МАНСАБ ВА УНВОНЛАР.....	599
84. Хулкар Холикулова ИМКОНияТИ ЧЕКЛАНГАН БОЛАЛАРНИ ЖАМИЯТГА МОСЛАШТИРИШДА ТАЪЛИМНИНГ TUTGAN ЎРНИ.....	610
85. Тўлқин Худойкулов ҚЎҚОН ХОНЛИГИ ШАҲАР ВА ҚИШЛОҚ АҲОЛИСИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ҲАЁТИ ҲАҚИДА АЙРИМ МАЪЛУМОТЛАР.....	618
86. Мунира Хўжанова 1920-1940 ЙИЛЛАР ҚОЗОҒИСТОНДА БОЛАЛАР ҚАРОВСИЗЛИГИ ВА БОЛАЛАР УЙЛАРИ ФАОЛИЯТИ.....	628
87. Sherzod Xazratkulov FUQAROLIK JAMIYATI KONSEPSIYASI RIVOJIDA IJTIMOY SIYOSAT VA IJTIMOY ADOLAT FENOMENLARI.....	633
88. Sherzod Xazratkulov IJTIMOIY SIYOSATNI AMALGA OSHIRISH INDIKATORLARI VA MEZONLARI.....	639
89. Носир Хусанов ЖАМИЯТДА ПЛАКАТНИНГ ЎРНИ.....	645
90. Азизбек Холлиев ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИ ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНЛИКЛАРНИНГ ФРОНТ ОРТИДАГИ ФИДОКОРОНА МЕҲНАТИ.....	653

91. Шайдуллаева Г.Ш. ҲИНД ВОДИЙСИДАН ТОПИЛГАН ОКС ЦИВИЛИЗАЦИЯСИГА ХОС СОПОЛ ИДИШЛАРИ.....	661
92. Гузаль Шарипова ЎЗБЕКИСТОН–МАЛАЙЗИЯ ҲАМКОРЛИГИНИНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ.....	667
93. Саиданварбек Юлдашев МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ФАРҒОНА ВОДИЙСИ ИЛК ЎРТА АСРЛАР ТАРИХИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ.....	676
94. Дилдора Юсупова ҒАРБИЙ ЕВРОПА ОЛИМЛАРИНИНГ XX АСР БОШЛАРИДА АРХИВШУНОСЛИК СОҲАСИДА ОЛИБ БОРГАН ТАДҚИҚОТЛАРИ.....	684
95. Мадаминов Баходир ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ САНЪАТ МУЗЕЙИНИНГ АЙРИМ НОЁБ ЭКСПОНАТЛАРИ ТАСНИФИ.....	690
96. Абдурасул Розаков XX АСРНИНГ ИККИНЧИ ЯРМИДА АҚШДА НЕОЛИБЕРАЛИЗМ РИВОЖЛАНИШИНИНГ АСОСИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ.....	696
97. Xumora Pozilova QADIMGI FARG'ONA HUNARMANDCHILIGIDA TIRNAB SOLINGAN BEZAKLI SOPOL IDISHLAR.....	703
98. Гайратхон Мухтаров ЧОТҚОЛ ТОҒ ТИЗМАСИДАГИ ЯНГИ ТОПИЛГАН ҚОЯТОШ РАСМЛАР ЖОЙЛАШГАН ЎРНИ ВА ЛАНДШАФТИ.....	709
99. Икрамжон Исмаилов ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ТАЪЛИМ СИФАТИ ВА ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИНИНГ РЕЙТИНГИ (ФАРҒОНА ВОДИЙСИ МИСОЛИДА).....	714
100. Музаффар Хўжамов 40 ЙИЛЛАРНИНГ ИККИНЧИ ЯРМИ 50 ЙИЛЛАР БОШЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ОЗИҚ-ОВҚАТ МАҲСУЛОТЛАРИ БОРАСИДА ОЛИБ БОРИЛГАН НАРХ-НАВО СИЁСАТИ.....	722

ЎТМИШГА НАЗАР ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ LOOK TO THE PAST

Акмал Ғаниевич Мухаммадиев,
Миллий археология маркази
кичик илмий ходим
muhammadiyev.kml@gmail.com

ПАЛЕОЛИТШУНОСЛИКДА ХОМ-АШЁДАН ФОЙДАЛАНИШ СТРАТЕГИЯСИНИ ЎРГАНИЛИШИ (МЕТОДОЛОГИК ТАҲЛИЛ)

For citation: Akmal G. Mukhammadiev, EXPLORING THE USE OF RAW MATERIAL STRATEGIES IN THE PALEOLITHIC (ANALYSIS OF METHODS). Look to the past. 2021, Special issue 3, pp.353-358

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.5841499>

АННОТАЦИЯ

Палеолит даври индустрияларини ўрганишда турли хил тадқиқот усуллари қўлланилган. Маълумки ушбу тадқиқот методлари доимий равишда такомиллашиб бориб, янги тадқиқот йўналишларига ҳам асос солинган. Шунингдек, тадқиқот методларининг шаклланишида тарихни ёритишдаги ёндашув ва концепцияларнинг ҳам ўз ўрни бўлган. Мақолада тадқиқот методлари ва концепцияларнинг такомиллашиб бориши таҳлил қилинади. Хом-ашёдан фойдаланиш стратегияси концепцияси билан боғлиқлик бўлган замонавий тадқиқот усуллари аҳамияти кўрсатиб берилади.

Калит сўзлар: методлар, палеолит, хом-ашё стратегияси, типология, технология, экспериментал трасология, хом-ашё бирликлари.

Акмал Ғаниевич Мухаммадиев,
Национальный археологический центр
младший научный сотрудник
muhammadiyev.kml@gmail.com

ИЗУЧЕНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СЫРЬВОЙ СТРАТЕГИИ В ПАЛЕОЛИТЕ (АНАЛИЗ МЕТОДОВ)

АННОТАЦИЯ

При изучении палеолитических индустрий использовались различные методы исследования. Известно, что эти методы исследования постоянно совершенствуются и открываются новые направления исследований. В формировании исследовательских методов немаловажную роль сыграли различные подходы и концепции. В статье анализируется развитие методов и концепций исследования. Подчеркивается важность современных методов исследования, связанных с концепцией стратегии использования сырья.

Ключевые слова: методы, палеолит, сырьевая стратегия, типология, технология, экспериментальная трасология, сырьевые единицы.

Akmal G. Mukhammadiev
National Archaeological Center
junior researcher
muhammadiyev.kml@gmail.com

EXPLORING THE USE OF RAW MATERIAL STRATEGIES IN THE PALEOLITHIC (ANALYSIS OF METHODS)

ABSTRACT

In the study of the Paleolithic industries, various research methods were used. It is known that these research methods are constantly being improved and new research directions are being opened up. Numerous approaches and concepts have played an important role in the formation of research methods. The article analyzes the development of research methods and concepts. The importance of modern research methods related to the concept of a strategy for the use of raw materials is being emphasized.

Key words: methods, Paleolithic, raw material strategy, typology, technology, experimental traceology, raw material units.

1. Долзарблиги:

Бугунги кунда палеолитшуносликда замонавий тадқиқот методлари ва ёндашувларнинг катта қисми хом-ашёдан фойдаланиш стратегияси тушунчаси билан боғлиқ. XIX-асрнинг 70-йилларида петроархеологияга асос солиниши билан соҳада бошланган ўзгаришлар, 70-90-йилларда янги илмий қарашларнинг шаклланишига сабаб бўлди. Муаммони ўрганишга йўналтирилган алоҳида илмий тадқиқотчилик тизими яратилди, такомиллашди ва улар билан боғлиқ тушунча ҳамда атамалар шаклланди. Хом-ашёдан фойдаланиш стратегиясини ўрганишда қўлланилаётган тадқиқот усуллари турлича номланади ҳамда уларнинг юзага келишига турли концепциялар асос бўлган. Шу туфайли бевосита методларнинг ривожланишини ўрганиш концепцияларни таснифлашни ҳам талаб қилади. Мақолада ушбу тадқиқот методлари ва концепциялар ривожланишига тўхталиб ўтамиз.

2. Методлари:

Мавзуни тадқиқ этишда тарихийлик, объективлик, хронологик кетма-кетлик ва тарихий изчиллик тамойилларидан фойдаланилди.

3. Тадқиқот натижалари:

Тадқиқот усулларини такомиллашиб боришини шартли равишда бир нечта босқичга ажратиш мумкин. Дастлабки босқич 1970-йилгача бўлган даврни ўз ичига қамраб олади. Ушбу даврда индустрияларни ўрганишда қўлланилган таҳлил усуллари энди шакллана бошлаган бўлиб, улар ҳали тизимлаштирилмаган эди. Расмий равишда илк тадқиқот методи сифатида типология қайд этилади [5]. Лекин тадқиқотларда типология билан бир қатор бошқа усуллар ҳам биргаликда қўлланилган. Масалан, индустриядаги қурол типларини ажратишда уни ишлаб чиқариш техникаси (технологик) ва қандай вазифада фойдаланилганлик (функционал) масаласига тўхталиб ўтишган. Европа палеолитшунослигида типологик ва экспериментал тадқиқотлар ягона жараён сифатида ривожланган бўлса, собиқ иттифокда узаро бир-бирига боғлиқ ҳолдаги алоҳида соҳа сифатида қаралди. Америка палеолитшунослик мактабларида экспериментал ва этнографик ёндашув устун бўлиб, типологик метод кенг қўлланилмади. Палеолитшунослик мактаблари шаклланишининг илк босқичига хос бўлган ушбу фарқланиш хусусияти, илмий изланишларнинг кейинги ривожига ҳам ўз таъсирини кўрсатди.

1930-йилда С. А. Семенов томонидан экспериментал-трассологияга асос солиниши билан типологик методнинг ягона тадқиқот усули сифатидаги устуворлигига чек қўйилди. Эндиликда маълум турдаги қуролларнинг қай тартибда ясалганлиги ва қандай вазифаларни бажарганлиги масаласига аниқлик киритиш имкони пайдо бўлди. Типологик, экспериментал ва функционал трассологик методларнинг ривожланиши билан янги тадқиқот усули

технологик методга асос солинди. Технологик методга оид илк хулосаларда учринди-йўнилғалар шакли ва ишлаб чиқариш техникаси ўртасидаги боғлиқликка эътибор қаратила бошланди.

Хом-ашёдан фойдаланиш масаласи дастлаб типологик метод доирасида кўтарилган эди. Бунда қурооллар морфологиясидаги фарқларнинг юзага келишига сабаб сифатида хом-ашё сифати кўрсатилди. Бу борадаги дастлабки фикрлар Г. А. Бонч-Осмоловскийга тегишли [4]. Экспрементал ва функционал трасологиянинг ривожланиши билан хом-ашёнинг табиий-физик хусусиятларига боғлиқ бўлган технологик ва функционал талаб ҳақидаги фикрлар илгари сурилди [3]. Қуроолларни фақат морфологик хусусиятларига кўра эмас, балки технологик ва функционал жиҳатдан ҳам тадқиқ этиш талаби қўйилди. Айнан шу жараёнда хом-ашёнинг қурооллар морфологиясига таъсири ўрганила бошланди. Эндиликда қурооллар морфологиясининг хом-ашё хусусиятлари билан боғлиқлиги ҳақидаги фикрлар анча асосли тарзда баён этилди.

Маълумки тошга ишлов бериш жараёни тоғ жинсларининг хусусиятига боғлиқ бўлган. Қуроолларга хом-ашёнинг табиий-физик хусусиятлари имкон берган технологик усулларда ишлов берилган. Бунда қурооллар морфологияси қадимги устанинг мақсади ва хом-ашёнинг табиий хусусиятлари билан чегараланган технологик талаб томонидан бошқарилади. Қурооллар морфологияси устанинг ҳоҳиши ва мақсадига боғлиқ ҳолда шаклланган бўлсада, аслида бу жараён устага маълум бўлган хом-ашёнинг табиий-физик хусусиятларидан фойдаланиш эди. Тадқиқотларнинг аҳамиятлилиги, деярли бир хил ёки бир-бирига яқин бўлган изотроп тоғ жинслари хусусиятларидан қадимги усталарнинг қай даражада фойдалана олганлигини аниқлашда ҳам эди [2]. Аниқланган хулосалар эса қадимда усталар тошга ишлов бериш жараёнида хом-ашё танловини амалга оширганлигини кўрсатар эди.

Тошга ишлов бериш жараёнида хом-ашёнинг табиий хусусиятлари алоҳида аҳамиятга эга эканлиги ва бу борада танлов амалга оширилганлиги ҳақидаги илмий хулосалар масалага чуқурроқ ёндашиш талабини қўйди. Натижада 1970-йилларда петроархеология соҳасига асос солинди. Ушбу метод 1970-80 йилларда Францияда П.-И. Демарс [8; 9], собиқ иттифоқда В. Ф. Петрунь тадқиқотларида кенг қулланила бошланди.

Лекин, соҳадаги тадқиқотлар ҳам хом-ашёдан фойдаланиш борасидаги муаммоларга узил-кесил аниқлик кирита олмади. Асосий мунозарали ва ечимсиз масала фойдаланилган хом-ашё хусусиятларини аниқлаш тартиби ва мезонларида эди. Таҳлил ёндашуви ва методлар хом-ашёдан фойдаланишда танлов қайси мезонларга таяниб амалга оширилганлигини аниқлаб бера олмади. Яъни, танловда кўпроқ хом-ашё сифати аҳамиятли бўлганми ёки унинг миқдорига қараб танлаб олинганми деган муаммо ўз ечимини топмади.

В. Ф. Петрунь тоғ жинсларининг хом-ашё сифатидаги яроқлилиқ даражасини объектив кўрсатиб берувчи ягона мезонлар тизимини яратишга ҳаракат қилди. Унинг тадқиқотлари экспериментал таҳлилга асосланган бўлиб, тоғ жинсларини босимга чидамлилигини баҳолаш орқали уларнинг мустаҳкамлиги ва чақмоқлашга яроқлилигини аниқлашга қаратилган [6]. Лекин алоҳида турдаги тоғ жинс учун олинган натижалар кўрсаткичидаги катта фарқ ва уларнинг чақмоқлаш жараёнида кескин ўзгариши ушбу ёндашувни археологик коллекцияларни ўрганишга қуллаш самарадорлигини йўққа чиқарди. Шунингдек бу кўрсаткичлар қайроқтош ҳолидаги хом-ашё хусусиятларига ҳам мос эмас эди. Натижада хом-ашёнинг сифати ва уни саралашнинг ҳар бир ҳолат учун алоҳида баҳолаш мезонлари тизимини яратишга эҳтиёж туғилди. Бошқа бир тадқиқотчи П.-И. Демарс ҳам хом-ашёси турларини таққослашда визуал таҳлил энг самарали метод бўлиб қолаётганлигини таъкидлаб ўтди [12]. Натижада тадқиқот усулларини такомиллаштириш, самарадорлигини ошириш, улардан янгича йўналишда фойдаланиш зарурати келиб чиқди.

Инглиз-америка этноархеология мактабларида хом-ашё стратегияси экологик муҳитни ўзлаштириш муаммоси доирасида ўрганилади. Илмий тадқиқотлар йўналиши ўзлаштириш ёки яшаш интенсивлиги концепцияси тушунчаси билан ифодаланади [10]. Тош хом-ашёси манбалари экологик муҳитни ўзлаштиришдаги омиллардан бири сифатида

қаралади. Хом-ашё манбалари ва манзилгоҳ ўртасидаги ҳудудий боғлиқлик ҳамда масофа жамоалар томонидан ўзлаштирилган ҳудудларни белгилаш учун манба бўлиб хизмат қилади. Ўзлаштириш интенсивлигида тошга ишлов бериш жараёнининг давомийлигига алоҳида эътибор қаратилиб, у манзилгоҳларда яшаш босқичлари ва суръатини аниқловчи мезон вазифасини ўтайди. Индустриялар иккита алоҳида технологик босқич сифатида ўрганилади ҳамда артефактлар “нуклеусларни чақмоқлаш стратегияси” ва “қуроллардан фойдаланиш стратегияси” тушунчалари доирасида таҳлил қилинади.

Француз тилидаги илмий адабиётларда моҳияти жиҳатидан яқин бўлган “chaîne opératoire” – ишлаб-чиқариш занжири концепцияси юзага келди. Концепция Анри Леруа-Гуран томонидан ишлаб чиқилган бўлиб, асосан Ж.-М. Женест ва Э. Бойдо томонидан тош буюмларни тадқиқ этишга мослаштирилди [7; 11; 13]. Ушбу қарашларга кўра хом-ашёни танлаш стратегияси, нуклеусларни чақмоқлаш стратегияси ва қуроллар ишлаб чиқаришдан уларни ташлаб юборишгача бўлган жараёнларда ўзгаришлар кетма-кетлиги муҳим аҳамият касб этади. Концепция тош буюмлар шаклини ўзгаришида илк тажриба-синов аҳамиятига эга бўлган йўнилғини олишдан тортиб то қуролларни охириги тузатиш босқичигача бўлган жараёнларни бир бутунлигини таъкидлайди.

Хом-ашё стратегияси асосини юқорида санаб ўтилган иккала концепциялар ташкил этади. Бугунги кунда индустрияларни тадқиқ этишда ўзининг мукамал илмий тавсифи туфайли хом-ашё стратегияси концепцияси кенг қулланилаётган бўлсада ўзлаштириш интенсивлиги концепцияси ҳам ўзининг аҳамиятини йўқотмади.

Юқорида санаб ўтилган концепциялар доирасида бир қатор тадқиқот методлари яратилган. Моҳиятдан бир-бирига яқин бўлган ушбу таҳлил усуллари номланиши бир-биридан фарқ қилади. Хом-ашёдан фойдаланиш стратегияси бугунги кунда иккинчи тартибли ремонт (second order refit), “чамаланган кичик хом-ашё бирлиги миқдори таҳлили” (minimum analytical nodule analysis), алоқадорликни аниқлаш методи (la méthode des rapprochements), хом-ашё гуруҳлари ёки хом-ашё бирликлари методи (raw material group, raw material unit), трансформацион таҳлил (transformation analysis) каби таҳлил усуллари доирасида ўрганилмоқда. Ушбу тадқиқот усуллари умумий ном билан хом-ашё бирликлари методи деб номлаш мумкин [1].

Таҳлилий ёндошув ва натижаларни солиштиришдаги сезиларли фарқни ҳисобга олмаганда методларнинг қуллаш алгоритми деярли бир хил. Яъни хом-ашё бирлиги бўйича саралаш ҳамда аниқ технологик ва планиграфик боғлиқликни ўрганиш. Ёки манзилгоҳ маданий қатламларидаги хом-ашё бирликларини трансформацион кетма-кетлигини қайта тиклаш ва планиграфик боғланиш сифатида аниқ технологик алоқадорликни ўрнатиш, маълум доирадаги технологик жараённинг тўлиқлигини баҳолаш. Соддароқ қилиб тушинтирганда коллекция таркибидаги артефактлар ранги, тузилиши ва бошқа шу каби петрографик хусусиятлари ҳамда уларнинг юзасидаги негатив изларига қараб хом-ашё гуруҳларига ажратилади. Технологик ва планиграфик таҳлил ҳар бир гуруҳда алоҳида юритилади. Тадқиқотлар ишлаб чиқариш жараёнидаги мавжуд ва етишмаётган элементларни аниқлаш имконини беради. Натижада манзилгоҳга олиб келинган ва чиқиб кетган маҳсулотлар оқими, тури, босқичлари ва суръати ҳамда усуллари ҳақида ҳам маълумотлар олиш мумкин. Бугунги кунда хом-ашё бирликлари методини қуллаш натижасида олинган хулосалар ишончлилигини баҳолаш талаблари ишлаб чиқилган. Хулосалар петрографик, планиграфик ва технологик методни комплекс қуллаш натижасида қулга киритилганда самарадор бўлиши белгиланган.

Хом-ашё бирликлари методи 1970-йилларда асос солинган ремонт методига яқин. Шу туфайли европа палеолитшунослигида мазкур методнинг шаклланиши ва қулланилиши кўпроқ ремонт усулидан кенг фойдаланилган илмий тадқиқотлар билан боғлиқ. Ремонт усулидан фарқли равишда хом-ашё бирликлари методи кенг доирадаги технологик жараённи қайта тиклайди. Ремонт методиди артефактларни бир-бирига бирикиши (аппликация) кўзатилиб, у тор доирадаги технологик жараённи намоён қилади. Хом-ашё бирликлари методиди эса гуруҳлардаги алоҳида элементлар ўртасида узаро бирикиш ҳолати кўзатилиши

шарт эмас. Бунда узаро бирикмайдиган элементлар ҳам петрографик белги-хусусиятига кўра битта маълум бир хом-ашё бирлигига мансуб бўлиши мумкинлиги инкор этилмайди ҳамда битта гуруҳга киритилиши мумкин. Ремонтж методи хулосалари эса орқали қўлга киритилган натижаларни солиштириш ва тасдиқлаш учун зарур.

Хом-ашё бирликлари методи кўпроқ хом-ашё хусусияти турлича бўлган манзилгоҳларда қўлланилганда яхши самара бериши мумкин. Артефактлар гуруҳларга макро ва микроскопик ҳолда аниқлаштириладиган петрографик белги-хусусиятлари - ранги, тузилиши, юза қисми ва бошқалардан келиб чиқиб ажратилади. Алоҳида маълум бир хом-ашё бўлагидан олинган артефактлар тўплами хом-ашё гуруҳлари, хом-ашёдан синдирилган бир артефактга нисбатан эса хом-ашё бирлиги атамаси қўлланилади. Ушбу ҳолатда хом-ашё бирликлари ва ремонтж методи бир-бирини тулдирган ҳолда, маданий қатлам тузилишини таҳлил қилишда яхши натижа беради ҳамда маданий қатламни археологик манба сифатидаги ишончлилигини белгилайди. Аввалги тадқиқотлардан фарқли равишда артефактларнинг битта хом-ашё гуруҳи доирасида тўплам ҳосил қилиши хулосаларни анча ишонарли ва асосли тарзда баён қилиш имконини беради. Планиграфик қайта тиклаш манзилгоҳ маданий қатламлари сатҳида битта хом-ашё туридан олинган артефактларни жойлашиш хусусиятини ўрганиш орқали, ишлаб чиқаришнинг аниқ бир технологик жараёнида узаро боғлиқликни аниқлашга қаратилади. Артефактларни хом-ашё турлари бўйича ажратиш ва маданий қатлам сатҳида жойлашуви боғлиқлигини ўрганиш манзилгоҳда инсонлар яшаш интенсивлиги, кичик даврий босқичлар орасидаги фарқлар, маданий қатламларга постдепозицион жараёнлар таъсири ҳақида хулосалар чиқариш имконини беради. Артефактлар ўртасидаги аниқланган асосли боғлиқлик ҳолати мураккаб тузилишли кўп қатламли ёдгорликлар, бузилган қатламлар ҳамда кам сонли топилмага эга манзилгоҳларни ўрганишда анча самарали қўлланилиши мумкин.

Хом-ашё бирликлари методини қўллаш орқали ёдгорлик маданий қатламлари ўрганилганда (алоҳида хом-ашё турларига мос тош артефактларнинг маданий қатлам сатҳида тарқалиши ва аниқланган боғлиқликнинг ҳудудий тақсимоти) манзилгоҳда яшаш интенсивлиги, динамикаси, алоҳида даврларга тегишли комплексларни бир-биридан фарқлаш, постдепозицион жараёнларнинг коллекциялар таркиби ва маданий қатламлар шаклланишига таъсири, хом-ашёдан фойдаланиш стратегияси ва транспортировка усуллари, экологик минтақаларни ўзлаштириш фаолиятининг ташкиллаштирилиши масалаларини ўрганиш мумкин.

4.Хулосалар:

Олиб борилган изланишлар хом-ашё бирликлари методида таҳлилий ёндашув бир қатор ўзига хосликка эга эканлигини кўрсатмоқда. Таҳлил жараёнида бажариладиган вазифаларни фарқлаш ва хом-ашё методи билан ишлашнинг таянч алгоритмлари асосида олинган маълумотларни кўздан кечириш усуллари доимо бир хилда амалга оширилади. Яъни, артефактларни петрографик белгиларига кўра аниқ кетма-кетлик ёки мезонлар асосида ажратиб олиш, технологик боғлиқликни планиграфик боғлиқлик билан таққослаш ёки манзилгоҳ ҳудудида алоҳида хом-ашё бирлигининг трансформацияси босқичларини қайта тиклаш, тор доирадаги технологик таркибни тўлиқлигини баҳолаш ҳамда олинган маълумотлардан мобиллик тизими ва импорт-экспорт жараёнларини қайта тиклашда фойдаланиш.

Хом-ашё бирликлари методи тош даври индустрияларини технологик нуқтаи-назардан тадқиқ этишда анча бой маълумотларни бериши мумкин. Тадқиқот натижасида манзилгоҳда синдирилган маълум бир алоҳида хом-ашё бирликлари турининг тахминий ёки аниқ миқдори, улчамини белгилаш, алоҳида хом-ашё гуруҳларида тошга ишлов бериш жараёнининг қайси босқичлари амалга оширилганлиги аниқлаш, хом-ашё бирликларини синдириш жараёни кетма-кетлиги ва ишлов бериш усулларини қайта тиклаш, хом-ашё сифатининг ишлов бериш жараёнига таъсири борасида маълумотларни қўлга киритиш мумкин. Шу билан бирга хом-ашё бирликлари методи технологик тадқиқотларни таҳлил имкониятларини аниқлаш ва манбани ишончлилигини текшириш воситаси сифатида ҳам

намоён бўлиб, тош индустрияларни кенг технологик контекстини тарихий манба сифатида баҳолашда анча самарали усули ҳисобланади.

Иктибослар/Сноски/References:

1. Белоусова Н.Е. О методе сырьевых единиц // Проблемы археологии, этнографии, антропологии Сибири и сопредельных территорий. Т. XXI. Новосибирск: Изд-во Ин-та археологии и этнографии СО РАН, 2015. С. 19–22. [Belousova N.E. On the method of raw units. // Problems of archeology, ethnography, anthropology of Siberia and adjacent territories. T. XXI. Novosibirsk: Publishing house of the Institute of Archeology and Ethnography SB RAS, 2015. p. 19-22].
2. Гиря Е. Ю. Технологический анализ каменных индустрий. Методика микро-макроанализа древних орудий труда.// Археологические изыскания., Вып 44. С-Пб-1997. Часть 2., С. 11. [Giryа E. Yu. Technological analysis of stone industries. Methods of micro-macroanalysis of ancient tools. // Archaeological research., Issue 44. С-Пб-1997. Part 2., p. 11.]
3. Матюхин А. Е. Открытия последних лет и проблема наидревнейших орудий (Критический обзор литературы) // Советская археология. 1972. № 3. С. 364-373. [Matyukhin A.E. Discoveries of recent years and the problem of the most ancient tools (Critical review of literature) // Soviet archeology. 1972. No. 3. p. 364-373.]
4. Мороз П. В. Сырьевой фактор в верхнем и финальном палеолите Забайкалья // Труды исторического факультета Санкт-Петербургского государственного университета. 2014. Т. 18. С. 246. [Moroz P.V. Raw material factor in the Upper and Final Paleolithic of Transbaikalia // Proceedings of the Faculty of History of St. Petersburg State University. 2014. Vol. 18, p. 246.]
5. Мухаммадиев А. Ғ., Норқобиллов Т. Палеолитшуносликда хом-ашё масаласи: тадқиқот методлари ва талқин // – “Моддий-маънавий мерос ва умумбашарий қадриятлар” мавзусида Республика илмий-амалий конференцияси. – Тошкент., 2020. 197-202 б. [Muhammadiev A. G., Norqobilov T. The problem of raw materials in Paleolithic studies: research methods and interpretation // - Republican scientific-practical conference on "Material and spiritual heritage and universal values." - Tashkent., 2020. 197-202 p.]
6. Петрунь В. Ф. К петрофизической характеристике материала каменных орудий палеолита// МИА. 1971. № 173. С. 282-297. [Petrun, V.F. On the petrophysical characteristics of the material of stone tools of the Paleolithic, MIA. 1971. No. 173. P. 282-297.]
7. Boeda E., Geneste J.-M., Megnen L. Identification de chaines opératoires litiques du Paléolithique ancien et moyen // Paléo, 2 - 1990. P.43-80.
8. Demars P.-Y. L'utilisation du silex au Paléolithique supérieur: choix, approvisionnement, circulation. L'exemple du Bassin de Brive. Paris: CNRS, 1982.
9. Demars P.-Y. Les matières premières. In: La Chapelle-aux-Saints et La Préhistoire en Corrèze. Bordeaux: La Nef (L'Assotiation pour la Recherche Archéologique en Limousin). 1990. P. 23-28.
10. Dibble, H. L., N. Rolland. On Assemblage Variability in the Middle Paleolithic of Western Europe.// The Middle Paleolithic: Adaptation, Behavior, and Variability. University Museum Press. University of Pennsylvania., Philadelphia. 1992. pp. 1-28.
11. Geneste J.-M. Analyse litique d'industries moutériennes du Périgord: une approche technologique du comportement des groupes humains au Paléolithique moyen // . - Bordeaux: Université de Bordeaux I, 2 vol, 1985. 572 p.
12. Pigeot N. Magdaleniens D'Etiolles. Economie de débitage et organisation sociale. P., 1987. 170 p.
13. Leroi-Goughan A. Milieu et techniques. Evolution et Techniques II 3e édition revue et corrigée // . - Paris. I vol, 1971. - 503 p.

ЎТМИШГА НАЗАР

3-МАХСУС СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-3

LOOK TO THE PAST

SPECIAL ISSUE-3

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000